

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАТОРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Вихованці не можуть діяти, покладаючись тільки на випадковість у великому просторі декількох базових і обов'язкових для всіх ідеалів. У цьому просторі законно допущених або дозволених можливостей діяльності в моралістичному суспільстві розігрується боротьба за конкретні особистісні ідеали. Тут висуюються суперечливі вимоги, встановлюється порядок етичних норм, які суперечать одна одній. Тут існують ганебні речі, які дозволені для агітації і не переслідуються у кримінальному порядку, хоча згубно діють на тих, кого стосуються. З відходом суспільства, пов'язаного з традиціями і розповсюдженням історичного знання, проявився варіант десенсибілізації, який несе у собі загрозу паралізувати здатність довгострокового зв'язку з певними ідеалами.

Тому науковцям, педагогам, громадськості із цього хаосу наявних і можливих ідеалів необхідно

зробити вибір з тим, щоб виховання як цілеспрямована і раціональна дія взагалі могло відбутися як стосовно окремо взятої особистості, так і соціуму в цілому.

1. Nikolin, Friedhelm: *Die systematische Stellung der Geschichte der Pädagogik seit Herbart und Schleiermacher. In: Kritik und Metaphysik.* – Berlin, 1996. – S. 312.

2. Flitner, Wilhelm: *Theorie des pädagogischen Wegs und der Method.* – Beltz, 1930.

3. Flitner, Wilhelm: *Der Standart der Erziehungswissenschaft.* – Hannover, 1964. – S. 45.

4. Willmann Otto: *Über die Erhebung der Pädagogik zur Wissenschaft.* – Paderborn, 1959. – S. 39 – 56.

5. Dilthey, Wilhelm: *Über die Möglichkeit einer allgemeingültigen pädagogischen Wissenschaft.* – Beltz, 1888. – S. 24.

В. Балабін, кандидат філологічних наук, доцент, генерал-майор,
начальник військового інституту

В. Крихта, помічник начальника навчального відділу

О. Прохоров, заступник начальника навчального відділу

О. Сторубльов, кандидат технічних наук, доцент,

заступник начальника військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАТОРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті йдеться про сутність, зміст і етапи професійної соціалізації організатора навчального процесу у вищих навчальних закладах, стверджується, що організація навчального процесу у ВНЗ – одна з найважливіших складових процесу керівництва вищим навчальним закладом.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. У соціологічних дослідженнях визначення поняття “професія” найчастіше характеризують з якою-небудь одного боку залежно від розв’язуваних наукових завдань. У західній соціології більш розповсюджений погляд на професію як соціальну роль, як тип функціональної групи з яскраво вираженими спеціалізованими характеристиками. До таких характеристик американський учений Е. Грінвуд відносить владу, вплив у суспільстві, систему спеціальних знань, наявність спільності професіоналів.

У вітчизняній соціології професію розглядають у діяльному аспекті як вид конкретної праці, що

вимагає суми визначених знань і трудових навичок. В.Г. Подмарков виділяє суб’єктивний бік трудового процесу, розглядаючи професію як передумову діяльності працівника. Знання і навички індивіда стають реально професійними тільки в процесі праці. Професійна приналежність працівника відбиває межі конкретної праці, предметність, зміст, місце соціального індивіда в складі колективу, у суспільстві в цілому.

Виклад основного матеріалу. Становлення і розвиток професії проходить такі етапи:

виділення сукупності трудових функцій і її закріплення за групою соціальних індивідів;

відокремлення і професіоналізація членів групи, включення у товарні відносини;

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАТОРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

соціалізація групи, набуття нею особливих рис соціального вигляду і специфічних суспільних інтересів.

Об'єднання соціальних індивідів окремої професії як специфічної соціальної групи, посилення внутрішніх зв'язків у групі і зовнішніх зв'язків групи з іншими професіями робить необхідним створення механізму, що забезпечує існування, професійної підготовки і розвиток членів групи. Виникає необхідність в інституціоналізації професії, під якою розуміється "процес виникнення і розвитку суспільних механізмів, що забезпечують стандартизацію, регламентацію і контроль як самої діяльності, так і функціонування і соціального відтворення професійної групи" [3]. Процес інституціоналізації припускає створення, по-перше, системи, що сприяє організації самої професійної діяльності (керівництва), і системи відтворення професійної групи (фахова освіта й інші форми професіоналізації).

Традиційно функція керівництва вищим навчальним закладом закріпилася за найбільш авторитетними в тій чи іншій сфері наукової діяльності фахівцями. І сьогодні ректорами, проректорами, деканами, завідувачами (начальниками) кафедр, професорами стають люди, що досягли вагомих успіхів і суспільного визнання насамперед у науковій і викладацькій діяльності, якими і продовжують активно займатися. Від них цього вимагає високий статус у системі освіти і науковому світі.

Адміністрація ВНЗ здійснює керівництво організаційною діяльністю, виконавські функції покладені на викладачів, керівників допоміжних служб і технічний персонал, представлений секретарями, методистами, лаборантами деканатів, кафедр і відділів.

Для викладачів організаційна діяльність полягає у виборі конкретних форм проведення занять і контролю знань студентів, в організації наукової і самостійної роботи студентів, у документальному оформленні програм, планів і звітів, а також у кураторстві груп студентів, що найчастіше є громадським навантаженням і має формальний характер.

З допоміжних служб безпосередній стосунок до організації навчального процесу мають відділ кадрів і навчальний відділ. Відділ кадрів організує прийом професорсько-викладацького складу на конкурсній основі й оформляє всю необхідну документацію. Робота з викладачами надалі ведеться на кафедрах. Навчальний відділ складає навчальні плани зі спеціальностей разом з факультетами і випускаючими кафедрами, узагальнює їх, розподіляє і контролює годинне

навантаження викладачів, стежить за дотриманням державних стандартів та інших нормативних документів.

Таким чином, в організації навчального процесу чітко виділяється три напрямки: планування, організація роботи викладачів, організація роботи студентів. Функція організації розподілена між трьома групами: адміністрацією, викладачами і персоналом служб. Для адміністрації і викладачів вона складає незначну частину їхньої професійної діяльності (діяльність викладача ВНЗ була визнана професійною на міжнародному рівні ЮНЕСКО тільки в 1997 році).

Подібний стан "розмитості" функцій організації навчального процесу у ВНЗ визначило її крайню неефективність, що не знаходило яскравого прояву в період бюджетного фінансування. Зміна економічних умов функціонування ВНЗ загострила проблему ефективності керівництва вищою установою як на рівні всієї системи, так і на рівні ВНЗ. Прийшов час усвідомлення того, що *керівництво освітніми установами – це не просто досвід, що може набути кожен, це галузь наукового знання, яку необхідно опанувати, і мистецтво, що вимагає природних задатків, особливого таланту, лідерських якостей*.

Одним з основних шляхів розв'язання даної проблеми є професіоналізація керівництва вищих навчальних закладів. Міністерством освіти вже зроблені деякі кроки в цьому напрямку. З 1998 року реалізується програма закордонних стажувань кращих керівників ВНЗ з метою підвищення кваліфікації у сфері керівництва і розвитку міжнародних зв'язків. З 1999 року в ряді університетів і педагогічних ВНЗ відкрита спеціальність "Менеджмент у соціальній сфері" з метою планої, ретельно продуманої підготовки нової генерації менеджерів, здатних бути гарними підприємцями й організаторами. Однак залишається проблема професіоналізації персоналу, що вже працює.

Таким чином, можна говорити про початок процесу інституціоналізації управлінської діяльності як професійної. Про це свідчить поява інститутів організації і відтворення управлінської діяльності на рівні владних структур держави. Логічним продовження цього процесу повинно стати виділення організаторської функції керівництва як спеціальності і наступна її професіоналізація. Цей процес практично вже почався в тих ВНЗ, що активно розвивають методи дистанційного навчання.

Особливо швидко й ефективно професіоналізація організаційної діяльності

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАТОРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

проходить у недержавних освітніх закладах, що не обтяжені негативним минулим досвідом і будували свою діяльність відразу на нових прогресивних принципах. Показова в цьому плані діяльність Міжнародної академії управління персоналом (м. Київ).

“Освіта покликана випереджати інші сфери громадського життя людини і бути чинником розвитку суспільства. Саме зараз у кризовий період необхідно цілеспрямовано впроваджувати розвивальні технології, і тоді суспільство швидше вийде з кризи, а людина буде готова до різного роду самозмін” [1]. Саме тому результатом функціонування системи вищої освіти в сучасних умовах повинний бути не просто кваліфікований фахівець, а “особистість, що володіє всіма життєво необхідними якостями для того, щоб відповідати отриманому соціальному статусу, для подальшого росту й успішної самореалізації” [2].

У традиційній системі вищої освіти основний внесок у процес соціалізації студентів вносять викладачі спільною дослідницькою і науковою діяльністю, присутністю значної частки суб’єктивності в подачі матеріалу й оцінці знань студентів. Особисті і професійні якості викладача не можуть не накладати відбиток на ставлення тих, кого навчають, на формування системи цінностей, норм поведінки і світогляду в цілому. Найчастіше викладачі не задумуються про цей бік своєї професії, і процес соціалізації протікає стихійно. Значну частку в соціалізацію студентів раніше вносили громадські організації ВНЗ, однак сьогодні їхній вплив значно послабився.

При організації процесу навчання на основі дистанційної методики студенти велику частину навчального часу займаються самостійно, одержавши необхідні вказівки від викладачів і маючи вільний доступ до різних джерел інформації (бібліотека, відеолекції і відеотрансляції, INTERNET, IP-консультації). У цих умовах вони частіше контактують з різними фахівцями-організаторами навчального процесу, на яких і переноситься частина функцій соціалізації.

Варто пам’ятати і про те, що в системі контрактної освіти всі студенти мають статус споживача платних освітніх послуг, тобто є клієнтами. Усвідомлення цієї обставини студентами не може не накладати відбиток на їхню взаємодію з адміністрацією і викладачами. Саме тому будь-які спроби побудови відносин тільки з позиції влади малоефективні і призводять до виникнення конфліктних ситуацій. Як показує практика, куратори як представники адміністрації повинні сприяти створенню доброзичливої ділової атмосфери співробітництва зі студентами і

демонструвати свою зацікавленість у досягненні ними найкращих результатів.

Перехід від репродуктивних до продуктивних методів навчання значно змінює характер діяльності викладачів, що особливо виявляється при використанні дистанційної методики навчання. Робота викладачів стає більш різноманітною, творчою й інтенсивною. Посилюється особистісний і професійний аспект їхньої діяльності.

Дистанційна методика відрізняється від традиційної більшою динамічністю та інтенсивністю навчального процесу, а також великою розмаїтістю форм навчальної діяльності студентів, серед яких, крім аудиторних занять, передбачені самостійні заняття із застосуванням різних технічних засобів. До процесу планування залучаються різні фахівці, що виключає суб’єктивізм, перевагу яким-небудь окремим дисциплінам, забезпечує логічність, стандартизацію й оптимізацію навчального процесу. Навчальний відділ повинен передбачити при складанні розкладу можливості викладачів, витримати логічну послідовність проходження взаємозалежних предметів, різних форм занять, зв’язати це з аудиторним фондом і з необхідністю надання студентам часу на самостійну підготовку. Розклад у таких умовах коригується на кожний майбутній тиждень з метою недопущення можливих зривів і компенсації занять, що не відбулися з об’єктивних причин. Для контролю термінів виконання навчального плану складається графік проходження навчальних модулів, що погоджується з графіком навчального процесу на навчальний рік. Головним завданням навчального відділу є оптимальне сполучення всіх зазначених факторів з метою виконання навчальних планів.

Методисти, що виконують роботу з планування, контактують як з викладачами, так і зі студентами. Для успішного виконання функцій планування необхідне вміння швидко, спокійно і конструктивно реагувати на проблеми, погоджувати роботу інших співробітників, передбачати можливі проблеми, знаходити найбільш прийнятні з погляду даної і майбутньої ситуації варіанти прийняття рішень, довести їхню доцільність, не викликаючи конфліктів. Від якості їхньої роботи залежать навчальна атмосфера, злагодженість роботи всіх служб.

Розглянуті види діяльності крім зазначеної творчої складової, містять у собі необхідність роботи зі значною кількістю документів керівного і звітного характеру, відстеження успішності, відвідування занять, виконання обов’язків з

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАТОРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

проведення контрольних видів занять, іспитів і т.д. Ці види діяльності мають, як правило, рутинний характер, забирають значну частину робочого часу і вимагають від працівника прояву інших якостей і навичок: уваги, акуратності, ретельності, педантичності, організованості, уміння складати ділову документацію, працювати з оргтехнікою.

Таким чином, усі три види організаторської діяльності в сфері освіти мають безпосередній чи опосередкований вплив на процес професійної соціалізації майбутніх фахівців, що починається до вступу у ВНЗ і продовжується протягом усього часу навчання. Результати професійної соціалізації у ВНЗ визначають ступінь розвиненості особистих і професійних характеристик майбутнього фахівця і, тим самим, впливають на його подальшу професійну діяльність.

З метою оптимізації процесу професійної соціалізації сучасні ВНЗ прагнуть максимально підвищити якість процесу навчання, індивідуалізувати його, врахувати особисті особливості студентів, регіональні умови і т.п. Усвідомлено й ефективно здійснювати керівництво професійною соціалізацією студентів можуть тільки ті фахівці, що самі успішно соціалізуються в сучасних суспільних умовах, у своїй організації і професійній діяльності.

З огляду на усе викладене, охарактеризуємо діяльність з організації навчального процесу у ВНЗ, визначивши її сутність, зміст і особливості.

Організація навчального процесу у ВНЗ – це одна з найважливіших складових процесу керівництва вищим навчальним закладом. Сутність її полягає у забезпеченні ефективної взаємодії всіх учасників навчального процесу на основі оптимального використання сучасних освітніх технологій. Зміст організаційної діяльності у ВНЗ складають три напрямки діяльності і відповідні їм функції.

Перший напрямок – організація набору студентів, кураторство студентських груп протягом усього періоду навчання, організація самостійної роботи студентів, організація дозвілля, проведення контрольних видів занять, передбачених технологією, розв'язання проблемних і конфліктних ситуацій, оформлення всієї необхідної документації, надання повної інформації про стан справ адміністрації ВНЗ, складання звітності відповідно до нормативних вимог і термінів.

Другий напрямок – формування професорсько-викладацького складу, організація наукової праці студентів і викладачів, методичне забезпечення навчального процесу, контроль якості підготовки фахівців, підвищення кваліфікації викладацького

складу, контроль дотримання методики проведення аудиторних занять, організація самостійної роботи студентів.

Третій напрямок – планування навчального процесу на весь термін навчання і по семестрах, індивідуальне планування, коригування навчальних планів, контроль за дотриманням державних освітніх стандартів і контроль виконанням навчальних планів.

За характером і виконуваними функціями організаційна діяльність у ВНЗ є однією зі складових менеджменту в сфері освіти і порівнянна з діяльністю менеджерів середньої ланки керівників. Організатор навчального процесу у ВНЗ має у своєму розпорядженні деякі ресурси (матеріальні і людські), що повинні бути ефективно використані з метою досягнення оперативних і стратегічних цілей. Однак діяльність його не є адміністративною, тому що характерні прийоми для неї не носять характеру керівництва і розпорядництва, прийнятого в традиційному менеджменті. Організатор навчального процесу діє відповідно до норм і правил, передбачених керівними документами на рівні галузі й організації, не маючи можливості коректувати їх у своїх розпорядженнях. Кожен напрямок діяльності організатора навчального процесу у ВНЗ вимагає відповідного рівня розвитку різноманітних навичок і умінь, що здобуваються працівниками вже в процесі нинішньої чи минулої професійної діяльності, тому що сьогодні відсутній початковий етап професіоналізації організатора навчального процесу – система професійної підготовки кадрів для вищої освіти. У цьому полягає особливість і складність професіоналізації багатьох видів діяльності, що з'явилися чи перетерпіли значні зміни в нашій країні після зміни всього соціального укладу життя.

У вітчизняній літературі, присвяченій проблемам професійної соціалізації, не склався єдиний підхід до визначення моменту початку професійної соціалізації, числа і сутності її етапів. Це пояснюється, по-перше, складністю самого явища, по-друге, різноманітністю факторів, що впливають на нього, і, по-третє, значними розходженнями між сферами професійної діяльності. Тому в кожному конкретному дослідженні необхідна конкретизація зазначених характеристик професійної соціалізації.

Висновки. Отже, узагальнення поглядів на періодизацію процесу професійної соціалізації дозволяє виділити наступні етапи: профорієнтація – вибір сфери діяльності конкретної професії; професійна освіта – одержання спеціальних знань, набуття навичок і умінь, необхідних для виконання

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

професійних обов'язків; професійна адаптація – пристосування людини до вимог професії, до конкретного робочого місця і соціального оточення; професійний розвиток-удосконалювання професійної діяльності, сприйняття її як предмета перетворення, вільне володіння професією.

1. Митина Л.М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях // *Питання*

психологии. – 1997. – № 4. – С. 23 – 27.

2. Новые ценности образования: Образование и содружество: Сб. / Пер. из англ. – М.: “ИННОВАТОР”, 1996. – 336 с.

3. Подмарков В.Г. Введение в промышленную социологию. 197 с.

4. Филипов Ф.Р. Профессия // *Социология: Справочник-словарь. Т.2: Отдельные отрасли социологические знания*. – М.: Наука, 1990, 167 с.

Ніна Білоконна, кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри змісту і методики початкового навчання
Сергій Білоконний, аспірант кафедри педагогіки
Криворізького державного педагогічного університету

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

У статті розглядаються нові тенденції у професійній підготовці фахівців початкової школи.

Постановка проблеми. Модернізація сучасної освіти в Україні – це цілісний, неперервний і зворотний процес. Він вимагає нових підходів до підготовки педагогічних кадрів. Вчителі початкової ланки освіти – особливі фахівці, оскільки вони найперші залучаються до формування громадян нової України. Специфіка початкової школи полягає в тому, що учнів навчає один учитель, а значить від його професійної майстерності, людських якостей значною мірою залежить успіх подальшого розвитку, навчання й виховання дитини [3].

Видатний педагог К. Ушинський понад сто років тому сформулював загальновизнану істину: “Лише особистість може впливати на розвиток і становлення особистості, тільки характер може утворювати характер” [6, 64].

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Останнім часом з’явилася низка наукових праць, присвячених різним аспектам підготовки вчителів нового покоління. Серед них найбільшої уваги, на нашу думку, заслуговують дослідження Б. Гершунського, В. Загвязинського, В. Кременя, І. Зязюна, О. Савченко, В. Бондаря, В. Сластьоніна, Л. Кондрашової, О. Мороза та ін., що розкривають основні тенденції, соціально-педагогічні механізми та специфіку підготовки фахівців педагогічної сфери діяльності. У наукових доробках Л. Хомич, М. Вашуленка аналізуються зміст сучасних психолого-педагогічної й

методичної підготовки вчителів початкових класів; визначаються умови внутрішньої та зовнішньої інтеграції у навчально-виховному процесі. Однак проблема підготовки педагогів до професійної діяльності не є розв’язаною до кінця й залишається актуальною.

Мета нашої статті – розглянути нові тенденції формування особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх спеціалістів у галузі початкової освіти здійснюється упродовж усього періоду навчання студентів системою навчально-виховної роботи вищої педагогічної школи. Зміна цілей освіти, як зазначає О. Савченко, “зумовлює її центрованість на потребах особистості, її актуального розвитку і життєвих перспективах” [5, 3].

Сучасна освіта має гуманістичне спрямування, що передбачає пріоритетність таких напрямів:

- особистісно зорієнтоване навчання й виховання;
- створення однакових умов для дітей і молоді щодо здобуття якісної освіти;
- забезпечення права особистості на неперервну освіту впродовж життя.

Основна стратегія гуманізації вищої школи зміщує акцент на загальний *розвиток особистості студента*. Її реалізація передбачає низку конкретних дій і зусиль, спрямованих на